

Constantine Porphyrogennetos, *The Book of Ceremonies*

With the Greek edition of the *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*
(Bonn, 1829), *Byzantina Australiensia*, 18,
ed. and tr. by Ann Moffatt and Maxene Tall.

Canberra: Australian Association for Byzantine Studies, 2012.
870 pp.

ISBN 1876503424

Византијски извори се увелико преводе на Западу. Овај тренд покренут осамдесетих и деведесетих година прошлог века добио је нарочитог замаха у новом миленијуму. Америчка, енглеска и аустралијска византолошка школа предњаче у критичким издањима текстова грчких извора који се публикују са упоредним преводом на светске језике (*lingua franca*) доносећи нова доба доступности и вишеслојне користи историјској науци, али и црквено-научним дисциплинама.

Пред нама се налази књига чији садржај представља својеврсну ризницу за црквену историју, богословска и литургијска истраживања византијског литургијског типа у X веку. У питању је најновије реиздање комплетног лајпцишког текста *De ceremoniis* Константина Порфирогенита са енглеским пре-

водом. Бонско издање *De ceremoniis* из 1829. године представља један од највећих публикованих класика историографије. Његова републикација (*Byzantina Australiensia*) са преводом Ен Мофат и Максен Тол учинила је доступним комплетан текст *О церемонијама* (дворског и црквеног живота Константинопоља X века) и онима који не познају старогрчки језик. Треба истаћи да за разлику од савремених критичких издања недостатак и једина већа замерка публикацији је у скромнијем броју коментара и референци.

Дело *О церемонијама* састоји се из две књиге. Ауторство се везује за личност ромејског цара Константина VII Порфирогенита (913–959. године), иако су неки делови текста дело његових настављача. Такав случај је са описом крунисања Никифора II Фоке из

963. године (стр. 443), пар година након Порфиригенитове смрти. Текст у себи садржи литерарне утицаје других аутора почевши од VI века али и компилације неких од Порфиригенитових дела. Такав пример јесте војна тактика (доктрина, *расирава*) коју је Порфиригенит посветио свом сину Роману II (у књизи од стр. 467). Њу је иначе са преводом објавио 1990. године један од најрепрезентативнијих византолога данашњице Џон Халдон, у књизи *Three Treatises on Imperial Military Expeditions* (Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften).

Први део књиге садржи извештаје о литијама на које се надозвују акламације цару и његовој породици у разним приликама. Након тога следе помени празника у годишњем богослужбеном кругу и именовање дворских великодостојника. Следе описи царских пријема, свечаних догађаја на Хиподрому који је био срце социјалних дешавања у Цариграду, државних и секуларних церемонија, садржај из дела *Петра Пајриција* (VI век), опис прилика из владавине Никифора II Фоке и закључно (Халдонов) текст *војне расираве*.

Други део *О церемонијама* почиње темама прилика на двору и у царској палати, затим се нижу теме верских догађаја, дипломатских пријема и именовања, прилика у доба цара Ираклија (VII век), цара Михаила III (IX век), односа патријарха и двора, бриге око цар-

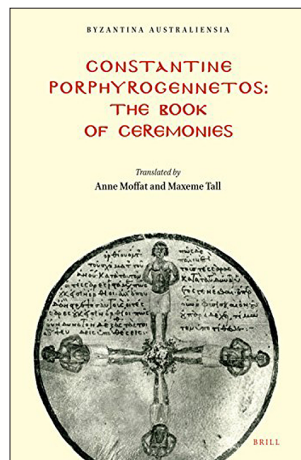
ских гробница, војних акламација и критске експедиције у X веку. Следе садржаји спољнополитичке тактике Византије, листе именовања дворске бирократије, *Расирава Псеудо-Еуифанија Кијарској* (Листа црквене хијерархије) и на концу теме дворске етикеције и дипломатије поклона.

Богослужбени садржај у *О церемонијама* налази се у оба дела књиге, и заслужује посебну реч. Цариградске градске литије увек су били празнично посебни догађаји у Византији. Опис такве литије од царске палате до Свете Софије, а затим и по читавом граду, налазимо међу почетним страницама дела (стр. 5). Драгоцен је помен празновања Рођења Пресвете Богородице (стр. 26), за којим следе претпразништво Божића, и божићне акламације на двору са верском конотацијом, Богојављење (стр. 42), Васкрс (стр. 43), празници по Васкрсењу Христовом (стр. 47–53), Вазнесење (стр. 54), Педесетница (стр. 58), прослава Нове године (стр. 118). Од 136. странице извештаји о црквеним празницима хронолошки прате пут од Божића ка Пасхи и пасхалним празницима. Нижу се помени: Божића, Светог Василија Великог, Богојављења, Срећења Господњег, Празника победе Православља, Крстопоклоне недеље, Лазареве суботе, Цвети, дана Страсне седмице и богослужења до Пасхе. Корисна су сведочанства о Божанственој Литургији и недељном богослужењу (стр. 522,

557), те празницима Животворног Крста (стр. 549, 583). Почев од 187. до 282. странице налази се садржај који можемо да класификујемо као извештаје богослужбених аспеката царског двора. Почевши од церемонијалне царске одеће на богослужењима и црквеним литијама, до текстова који говоре о крунисању *императора* и *августии* Византије од стране константинопољског патријарха. Молитвена инвеститура највиших достојанственика Ромејског царства налази се од 225. до 269. странице: нобелисимус (стр. 225), куропалат (стр. 229), магистар (стр. 231), патриције (стр. 236, и 244), епарх — градоначелник Цариграда (стр. 263) и демарх (стр. 269). Сведочанства теолошких акламација царској породици налазе се на више места у књизи (стр. 354, 367–368, 433). Личност ромејског цара има нарочите богослужбене привилегије. Оне се огледају у уласку цара у олтар кроз царске двери и полагање дарова на олтар, причешћу у олтару и кађењу (стр. 551, 627). За историјске и обредословне аспекте литургије интересантна су сведочанства о личности цариградског патријарха — о његовом увођењу у трон (стр. 564, 635), достојанству патријарха у државном церемонијалу (стр. 627, 629), о патријарашким послужитељима (стр. 637), као и о патријарашкој сахрани (стр. 630). Наглашава се да приватна богослужења цара и његове породице (знаменовање, крштење царског детета, постри-

жење косе) врши константинопољски патријарх (стр. 615–620). Савршавање богослужбених последовања у кругу царске породице од стране патријарха упечатљиво упућује на сличности са садржајима *Барберинијевој кодекса 336*. Такође, ова књига нам доноси комплетан јерархијски попис епископија и митрополитанског система Константинопољске патријаршије у X веку (стр. 791). Текст књиге је интересантан за проучавање диптиха и тематику *примаша у Цркви* будући да Римску Цркву у диптисима ставља испред Цариграда, док Бугарску Цркву уместо патријаршијом назива архиепископијом са достојанством одмах иза пентархије.

Књига нам доноси драгоцену сведочанства о православном богослужењу у ромејској војсци (X века), а која је пред царем појала духовне химне са посебним нагласком на *Царе Небески* (стр. 372). Интересантан је помен ђаконa и црквених појаца приликом појања химни Богородици поводом војног тријумфа (стр. 607), што упућује на директну повезаност војске и Богородице као *Изабране Војвојкиње* православних (*Возбраној Војеводје*). Када је реч о *црквеним појцима*

они чине и саставни део царског дипломатско-идеолошког спектакла — када раскошношћу гласова треба да импресионарају исламске дипломатске мисије (стр. 583). Надаље, књига садржи сведочанство и о томе да, приликом кретања цара у војни поход, он носи богослужбени приручник (*ή ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας*) ради несметаног вршења богослужења (стр. 467).

Поврх свега, дело *О церемонијама* јесте вишеслојно користан извор од првостепеног значаја за све црквено-научне дисциплине. Ова књига и њен савремени пре-

вод конструктивно подстиче интердисциплинарни дијалог и доприноси обнови интересовања за феномен РOMEЈСКЕ империје. Садржај књиге сведочи да појам РOMEЈСКЕ царевине или Византије не раздваја, већ напротив у Телу Цркве спаја различитости јелинског и словенског света у богатство пуноће и дијалога.

Славиша Тубин

(*slavisa.tubin91@gmail.com*)

Епархија зворничко-тузланска

□

УДК / UDC: 272-732.2-284(049.32)

Теолошки погледи / Theological Views

Година / Volume LIV

Број / Issue 2/2021,

стр. / pp. 366–370.

DOI: <https://doi.org/10.46825/tv/2021-2-366-370>

Ролан Минерат, Паја — универзални епископ или први међу епископима

Превод Слободанка Матић.

Београд: Православни богословски факултет Универзитета у
Београду — Институт за Систематско богословље, 2020.

235 стр. ; 22 см

ISBN: 978–86–7405–235–8

Питање службе римског папе одавно је препознато као кључни проблем у екуменском дијалогу, како између римокатолика и протестаната, тако и између римокатолика и православних. Познато је да је Први ватикански Концил одиграо

важну, и нипошто неспорну улогу у (ре)дефинисању папске службе и примата. Одлуке овог Концила су од стране православних и протестаната, па чак и једног броја римокатолика, схваћене као доктринарно претеривање које је римокатолике